

HERKÜL MİLLAS
2 ŞUBAT 2016
ZAMAN GAZETESİ

Aslında demokrasi “gelmez”; demokratik düzen demokrat olan toplumlar tarafından “kurulur”. Geçenlerde bir-iki yazımda bu işin yasalar ve anayasalar kaleme alarak yapılamadığını anlatmaya çalıştım (15/12/2015, 19/1/2016).

Bunu zaten pratik de gösterdi: Bugüne dek güzel yarınlar vaat eden metinler –yasalar ve anayasalar- ihlal edildi, demokrasi bir türlü “gelmedi”. Çünkü demokrasinin gücü demokratik yasalardan kaynaklanmıyor, demokrasinin uygulanmasından doğuyor. Bunun sağlanması için ise toplumun, kitlelerin, somut olarak söylesek, seçmenin bu yöndeki istekleri ve baskıları gerekli. Hükümetler bu beklentilere cevap vermek durumunda kalınca, işte o zaman demokrasi de yaşanır. Tabandan böyle bir beklenti yoksa demokrasi göstermelik olur.

Büyük tabloya bu açıdan bakınca şu an Türkiye'deki rejim sorununun bir kısır döngü içinde olduğunu söyleyebiliriz. Seçmenlerin –büyük bir yüzdesinin- bir çağdaş demokratik hukuk devleti talebi yoksa ve günlük geçim, temel ekonomik sorunlar ve “kimlikler” (etnik ve dinî kaygılar) öncelikleri ise demokrasi de ona göre olacaktır. Aslında demokrasinin eksik olmasının, demokratik bir talebin sonucu olduğunu bile savunabiliriz. Zaten bu tür tezleri de duymuyor değiliz: demokratik olmayan tezler bağlamında “seçmene başvuralım, halka soralım” söylemi buna işarettir. Gerçekten de, çoğunluğun “demokrasiye önem vermeme hakkının” da demokratik bir hak olduğunu söyleyebiliriz. Yoksa yanılıyor muyum?

Kısır döngü de tam bu noktadadır. Demokrasiye pek inanmayan, gereğini şart görmeyen, demokrasi ve hukuk devleti ile günlük hayatının daha iyi olması arasında var olan ilişkiyi görmemiş/anlamamış seçmene sahip ülkelerde demokrasi de eksik olacaktır. Bu sorunu aşmak

için ise bir kısır döngüyü aşmak gerekmektedir: Halkın demokratik değerlere sahip çıkması gerekir. Bu saptama büyük tablonun özetidir. Demokrasiye talep olması için bu yöndeki değerlerin benimsetilmesi gerekmektedir. Ama bu değerlerin içselleştirilmediği bir toplumda bu benimsetme misyonunu kim üstlenecek? Tepede birileri, “halka rağmen” bunu yapmaya yetkili midir, hakkı var mı, böyle bir toplum mühendisliği sonuç verir mi? Tepede bunu yapacak yetenekte birileri var mı? Alttan desteğin gelmediği bir ortamda tepede bu türde birileri olabilir mi?

Toplum mühendisliği Türkiye’de –bence çok yanlış bir biçimde– denendi ve uzun sürede iyi sonuç vermedi. Tepkilere neden oldu. Çünkü en başta deney “demokratik” değildi, zorlamalar içeriyordu, halkın duyarlılıkları göz önüne alınmak bir yana halk bazı alanlarda zora sokuldu ve tahrik bile edildi. Yani “demokrasi vizyonu” dikta rejimini andıran bir uygulamayla benimsetilmek istendi! Bir rejim eğer bu biçimde zorla benimsetilirse, o düzen zaten peşin olarak demokratik olmayacaktır. Zorla benimsetilen bir şey varsa, o olsa olsa “baskının yararlı bir araç olduğu” inancıdır. Yani zor başarılı olursa baskı yüceltilmiş olur. Türkiye’deki baskıcı kültür böyle bir geçmişin ürünüdür.

Dünya çapında sorun

Kısır döngü nasıl aşılır? Demokrasi ithal edilebilir mi? Demokrasiyi içselleştirmemiş toplumlarda bu değeri benimsetecek “öğretmenler” bulunabilir mi? Eğitimcileri kim eğitecek? Eğitimcileri ithal mi etmeli? Çaresiz miyiz? Aslında bu tür sorunlar bütün dünyada yaşanıyor. Sonbahara dönüşen Arap Baharı düşündürücüdür. Bir avuç Batı Avrupa ülkesi ve bu ülke yurttaşlarının kurduğu ABD ve Avustralya gibi birkaç ülke dışında, pek çok ülkede demokrasinin iyi not almadığını dünya çapında yapılan istatistikler açıkça gösteriyor. Bu kısır döngü uluslararası bir sorun. Kimileri “demokrasi ithal edilemez, bu iş eğitimle olur ve uzun bir süre meselesidir” diyor.

Aslında benim bu görüşlerim kuşkusuz güvensizlik ve karamsarlık içeriyor. “Bahar” çok sonralara kalacak demektir. En iyimser senaryom uzun süreli bir eğitimidir; o da eğitimi sağlayacak öğretmenlerin varlığını varsayarsak! Demokrasinin yaşanması, yeni bir anayasa yapar gibi anında olacak bir gelişmeye benzemiyor. Bu tabii benim kişisel görüşüm. Oldukça karamsar olduğum belli; ama ben Türkiye’yi böylesine kutuplaşmış, hukuk alanı krizde, kötümser, güvensiz ve çelişkili de hiç hatırlamıyorum.

Rivayet edilir ki Keçecizâde Fuat Paşa (1814-1868), Osmanlı dönemini, memleketin siyasî durumunu ve yapılması gerekenleri şöyle anlatmış: “Her memlekette iki kuvvet vardır. Biri

yukarıdan gelir, diğeri aşağıdan. Bizde yukarıdan gelen kuvvet, yani saray idaresi çok kuvvetlidir, aşağıdakini eziyor. Buna karşı aşağıdan yani halktan bir kuvvet istihsaline de imkân yoktur. Bu yüzden yukarıdan gelen kuvvet aşağıdakini ezmek için, bize yan taraftan gelen ayakkabıcı muştası gibi bir kuvvet lazımdır ki o da ecnebi müdahalesidir.”

Günümüzde böyle bir öneri tabudur; hele “yabancı müdahalesi” lafı kendi başına skandaldır. Böyle düşünene (moda tabirle) hain denmesi de çok muhtemeldir. Bu görüşü savunmam hiç mümkün mü? Ama bu görüşün bir başka versiyonu savunulabilir. Avrupa Birliği projesinin Türkiye'nin demokratikleşmesinde hızlandırıcı bir rolü olabilir. Çünkü AB ortamı ülkeyi belli bir yöne çekecek bir güç gibidir. Eksiklikleri olsa da AB aslında dünyada demokrasinin en iyi örneklerinden biridir. Öteki demokrasi örnekleri ABD, Kanada, Avustralya gibi çok uzak ülkelerdir. “Bize özgü” demokrasi deneyiminden ağzı yanan ve bu alanda umudunu kaybeden benim gibi kimselerin böyle bir “yan” güçten olumlu bir şeyler beklemesi normal sayılmalı.

Türkiye'nin Avrupa Birliği üyesi olması zaman alabilir, hatta hiç olmaması da olanaklıdır. Ama AB üyesi olacakmış gibi bir çaba göstermesinin bile demokrasi açısından olumlu etkileri olabilir. Sanırım AB karşıtlarının bir kısmı tam da bu nedenden AB'ye sıcak bakmıyor. Bazı AB standartları –örneğin hukukun üstünlüğü, yönetimde şeffaflık, insan hakları gibi- onlara oldukça yabancı geliyor; hatta çıkarlarına da karşı. Benim ayakkabı muştası anlayışım böyle bir şey.